

# Retten og pligten til det gode liv

Alle skal med i fællesskabet. Ingen skal holdes udenfor. Det står der i regeringens socialpolitiske handlingsplan. Men er det en ret eller en pligt at være indenfor i velfærdssamfundet? Adjunkt **Janne Hedegaard Hansen** har undersøgt kløften mellem sociallovgivningen og socialpædagogernes hverdag.

\* En hjemløs kommer ind på et forsorgshjem. Hans tøj er sølet til af opkast, afføring og flere måneders uafbrudt brug. Han stinker og kan dårligt stå på sine ben af druk. Ifølge serviceloven bør den fordrukne, nedsølede hjemløse efter få dage sidde ved et skrivebord over for en socialpædagog og lægge en handlingsplan for, hvordan hans tilværelse bliver mere normal. Planen skal blandt andet omfatte rengøring og madlavning på hjemmet, aktivering og ultimativt flytning til egen bolig og beskæftigelse. Med andre ord er det socialpolitiske mål, at den hjemløse tager ansvar for sit eget liv og lærer at blive selvforsørgende.

Men sådan går det ikke i praksis. For ude på forsorgshjemmene er det socialpædagogerne, der regerer, og i deres verden klinger begreber som pligter, krav og ansvar ikke med samme lyksalighed som i sociallovgivningen. Står det til nogle af socialpædagogerne, skal den forhutlede hjemløse modtages med forståelse og omsorg. Væbnet med tolerance og rummelighed skal personalet opbygge et tillidsforhold til den nyankomne, og hvis han efter et par nætter i en ren seng er tilbage på gaden, er det ikke nødvendigvis udtryk for fiasko. Bare han fik nogle dage med ro og omsorg, og bare den gode relation til socialpædagogerne får ham til at komme igen en anden gang.

Så stor er afstanden mellem socialpædagogernes og sociallovgivningens opfattelse af, hvordan udstødte skal behandles. I hvert fald hvis man spørger adjunkt ved Institut for Pædagogisk Psykologi, Janne Hedegaard Hansen. I ph.d.-afhandlingen 'Retten og pligten til det gode liv' behandler hun mødet mellem social-

lovgivningens selvforsørgelsesdiskurs og socialpædagogernes fokus på omsorg, relationer og rummelighed.

## PLIGTEN TIL DET GODE LIV

"I socialpolitikken, som den blandt andet kommer til udtryk i serviceloven, er det gode liv ikke bare noget, man har ret til. Det er også en pligt. Der bliver talt om frihed og selvbestemmelse, men ikke sådan at forstå, at du selv bestemmer, hvad du vil med dit liv – om du har lyst til at bo i din egen bolig eller have et arbejde. Nej, selvbestemmelsen handler om, at du har indflydelse på, hvordan du opnår den normalitet, som vi synes, du skal være en del af. Det vil sige i egen bolig og i arbejde". Ifølge Janne Hedegaard Hansen kommer det politiske fokus på ansvar og selvforsørgelse blandt andet til udtryk ved, at det ikke længere er socialpolitikken, der dominerer vores velfærdspolitik, men arbejdsmarkedspolitikken. Med andre ord er det vigtigste formål med vores velfærdspolitik at få folk ud i arbejde, fordi selvforsørgelse er det, vi har defineret som det gode liv. Og alle har jo ret til at leve det gode liv.

For de udstødte og hjemløse betyder det, at de ligesom andre kontanthjælpsmodtagere bliver stillet over for klare krav om aktivering og deltagelse. De hjemløse på forsorgshjemmene skal være aktive i hjemmets drift og i de aktiviteter, de i øvrigt bliver tilbudt, dvs. udflugter, foredrag og lignende. Men vigtigst af alt skal de i aktivering, så de lærer at arbejde og bliver selvforsørgende. Det kan enten være på lukkede værksteder eller i egentlig jobtræning på en arbejdsplads.



Foto: Scanpix

### TRUSSEL ELLER STØTTE

Men virkeligheden står i skarp kontrast til det syn, der kommer til udtryk i serviceloven. Mens der fra det politiske niveau følger en løftet pegefinger til den fremstrakte hånd, er omsorgen på det pædagogiske niveau i Hedegaard Hansens analyse ubetinget. Her er ord som 'regler', 'pligter' og 'krav' bandeord uden legitimitet. Socialpædagogerne er ifølge Hedegaard Hansen ikke uenige i, at egen bolig og selvforsørgelse kan være godt som målsætning. De er heller ikke uenige i, at inklusionen i det gode liv er det langsigtede mål for arbejdet med de udstødte. Men hvor sociallovgivningen fokuserer på individets pligt og ansvar over for fællesskabet, er pædagogerne mere interesserede i individets rettigheder og fællesskabets ansvar.

"Socialpædagogerne opfatter det øgede fokus på pligter, krav og ansvar som en trussel mod de udstødte," siger Janne Hedegaard Hansen. "Spørger man socialpædagogerne, er det eneste, man opnår med de mange krav, at de hjemløse bliver yderligere marginaliseret. Mod denne trussel har de kun én beskytter: socialpædagogen. Alle andre – også socialrådgiverne – er en del af systemet og derfor repræsentanter for den trussel, de udstødte står overfor."

Det medfører ifølge Hedegaard Hansen, at nogle af socialpædagogerne opfatter deres opgave grundlæggende anderledes, end man fra det socialpolitiske niveau lægger op til. I stedet for at møde de udstødte med krav om ansvar og pligter mener disse socialpædagoger, at deres fornemmeste opgave er at skabe relationer til de udstødte og sikre, at forsorgshjemmene er rummelige nok til, at alle kan være der. Idealer som regler,

pligter og krav i sociallovgivningen bliver dermed til rummelighed og relationer, når de møder praksis ude på forsorgshjemmene.

### RUMMELIGHED OG RELATIONER

Socialpædagogernes egen opfattelse af deres arbejde kommer blandt andet til udtryk, når de fortæller om situationer, hvor de mener, at deres indsats har båret frugt. I mange af historierne bliver det opfattet som en succes, hvis socialpædagogernes personlige relationer til de udstødte sikrede, at selv de mest utilpassede kunne finde sig til rette på forsorgshjemmet. Hedegaard Hansen beskriver for eksempel mødet mellem pædagogen Tom og den hjemløse Jens. Tom fortæller, at det ikke lykkedes ham at få den stærkt alkoholiserede og selvdestruktive Jens til at opgive sin plan om at drikke sig ihjel eller at finde sig til rette på forsorgshjemmet. Ikke desto mindre fremhæver han sin re-

**"Spørger man socialpædagogerne, er det eneste, man opnår med de mange krav, at de hjemløse bliver yderligere marginaliseret. Mod denne trussel har de kun én beskytter: socialpædagogen."**

lation til Jens som udtryk for en succeshistorie, fordi de har opnået et troværdighedsforhold, hvor Jens altid kan henvende sig, hvis han vil have hjælp. →

I en tilsvarende historie fortæller pædagogen Ralf om den hjemløse Mik, der har et ødelæggende alkoholmisbrug, og som indimellem kommer ind på forsorgshjemmet og får hjælp til at tage et par dages pause fra drikkeriet. Ralf tror ikke, at Mik nogensinde holder op med at drikke, men han er glad for og stolt af, at hans institution kan rumme en utilregnelig misbruger som Mik.

**”Så længe man insisterer på, at det gode liv ikke bare er en ret, men også en pligt, afskærer man nogle udstødte fra at få hjælp.”**

Hedegaard Hansen understreger dog, at det ikke er alle socialpædagoger, der ser det som et mål i sig selv at skabe relationer til brugerne og være rummelige. ”Socialpædagogerne er overordnet enige i, at relationer og rummelighed står centralt i deres arbejde. Men hvor det som i Toms og Ralfs historier både er et middel og et mål, opfatter andre det som et middel i arbejdet med at motivere brugerne til at forbedre deres livssituation”.

#### MENING I ARBEJDET

En del af forklaringen på den markante forskel i opfattelsen af, hvad der er vigtigt i socialarbejdet, ligger i socialpædagogernes bestræbelser på at finde mening i deres arbejde. ”Hvordan skal man kunne opleve det som meningsfuldt at arbejde, hvis man aldrig kan indfri de mål, der er sat for én? Socialpædagogerne arbejder med de mest udsatte grupper og færdes i den værste elendighed, og den overordnede målsætning, der fra politisk hånd bliver defineret for deres arbejde, er, at de udstødte kommer ud i egen bolig og bliver selvforsørgende. Det lykkes kun i forsvindende få tilfælde,” siger Janne Hedegaard Hansen.

Socialpædagogernes løsning på problemet bliver ifølge Hedegaard Hansen at definere deres egne mål. Og det er her, begreberne rummelighed og relationer spiller en afgørende rolle. ”For at finde mening i deres arbejde må socialpædagogerne gøre sig selv betydningsfulde for brugerne. Men når de skaber nære relationer til brugerne og opfatter sig som deres beskyttere, bliver de let tvunget ud i situationer, hvor de er tvunget til at bryde loven eller i hvert fald tolke den meget kreativt. For eksempel gør de det at møde pædagogen eller det at vande blomsterne til ”aktivering”. Eller de undlader at indberette til kommunen, når en bruger ikke har levet op til lovens krav om aktivering”.

#### MERE DETAILSTYRING

Janne Hedegaard Hansen peger også på det, hun opfatter som udvikling mod mere detailstyring, når hun skal forklare skismaet mellem den socialpædagogiske og den socialpolitiske opfattelse. ”Hvor man tidligere fra lovgivernes side i højere grad nøjedes med at udstikke rammerne og lade praktikerne om implementeringen, er man de senere år blevet mere tilbøjelig til at blande sig i detaljerne. Det gælder ikke kun socialområdet men også inden for eksempelvis uddannelse, integration og beskæftigelse,” siger hun.

Den udvikling er ifølge Hedegaard Hansen med til at bringe de professionelle ud i de situationer, hvor de tolker loven meget kreativt og i nogle tilfælde bryder den. ”Det er jo umuligt at få lovgivningen til at afspejle den kompleksitet, der er ude i virkeligheden. Når socialpædagogerne står over for en person, som for dem er indlysende umulig at få i arbejde eller i egen bolig, så er de – i hvert fald i deres egen optik – nødt til at omgå loven”.

#### RETEN TIL AT BESTEMME

Janne Hedegaard Hansen har forståelse for socialpædagogernes situation og deres måde at håndtere den på. Men hun mener alligevel ikke, at vi som samfund kan acceptere, at praktikerne træder i beslutningstagernes rolle og laver deres egen tolkning af reglerne. ”Hvem har ret til at bestemme, hvilke hjemløse der har så dårlige ressourcer, at de ikke kan aktiveres? Og hvad nu, hvis socialpædagogerne i deres forsøg på at hjælpe de udstødte i virkeligheden fastholder dem i en afhængighedssituation?”

Omvendt mener Hedegaard Hansen også, at der er grund til at problematisere sociallovgivningens insisteren på, at ansvar og deltagelse er en forudsætning for samfundets solidaritet. ”Så længe man insisterer på, at det gode liv ikke bare er en ret, men også en pligt, afskærer man nogle udstødte fra at få hjælp. Man kunne i stedet åbne for, at der er nogle mennesker i samfundet, som aldrig når de mål, vi har udstukket for dem. Med andre ord at man – så vidt det er muligt – har et medansvar for sin egen normalisering, men at man har ret til samfundets solidaritet, selvom man lever anderledes.” ■

Af Jesper Nissen  
jesni@dpu.dk

#### JANNE HEDEGAARD HANSEN



Adjunkt ved Institut for Pædagogisk Psykologi. Blev ph.d. i 2006 med afhandlingen Retten og pligten til det gode liv.

WWW | [www.dpu.dk/om/jhh](http://www.dpu.dk/om/jhh)

## AFGRUNDSDYB FORSKEL

Forskellen mellem socialpædagogernes og sociallovgivningens syn på udstødte er afgrundsdyb. Den kommer til udtryk, når man sammenligner lovtekster og handlingsplaner med socialpædagogernes beskrivelse af deres arbejde.

### OM MÅLSÆTNINGEN

"Det er en central målsætning [...], at den enkelte psykisk, fysisk og socialt får styrket sine ressourcer og forbedret sin livssituation, således at vedkommende bliver bedre i stand til at klare tilværelsen selv".

*Serviceovens vejledning*

"Succesen i det pædagogiske arbejde ligger i at skabe en god og brugbar relation til brugeren, så længe den varer. Det kræver indlevelse, tålmodighed og engagement."

*Socialpædagog på forsorgshjem*

### OM SELVFORSØRGELSE

"Den overordnede danske politiske målsætning også for personer med særlige behov, er i videst mulig omfang at give støtte til selvhjælp og til aktiv deltagelse i samfundslivet".

*Danmarks nationale handlingsplan NAPincl.*

".. Alle kan ikke arbejde. ... De er ødelagte, og hvad nytter det at de skal, ja.. sidde og lave sådan et stykke arbejde, altså. Der ville samtaler være langt at foretrække. Det ville være tusind gange bedre"

*Socialpædagog på forsorgshjem*

### OM AT BO I EGEN BOLIG

"Målet er at etablere grundlag for at brugeren kan tage ophold i egen bolig eller anden boform med eller uden støtteforanstaltninger"

*Serviceovens vejledning*

" Vi oplever tit, at vi sender dem ud i lejligheden, og vi ved udmærket godt til hvad; til ensomheden og til flasken"

*Socialpædagog på forsorgshjem*